

Szczecin, dnia 27 listopada 2025 r.

Dr hab. Anna Barczak, prof. US
Zespół badawczy Prawa Ochrony Środowiska
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet w Szczecińskim

RECENZJA

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Moniki Wilanowskiej pt. „Zadania i kompetencje administracji samorządowej w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie z problemem alkoholowym”

Uwagi wprowadzające

W związku z powołaniem mnie przez Komisję Uniwersytetu Łódzkiego do spraw stopni naukowych w dyscyplinie nauki prawne na recenzentkę, przedstawiam recenzję rozprawy doktorskiej Pani mgr Moniki Wilanowskiej pt. „Zadania i kompetencje administracji samorządowej w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie z problemem alkoholowym”, napisanej pod kierunkiem naukowym Pani dr hab. Moniki Król, prof. Uniwersytetu Łódzkiego.

Przedmiotem recenzji jest ocena, czy rozprawa doktorska spełnia warunki określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 1571 ze zm.). W szczególności: czy stanowi ona oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz czy Doktorantka wykazała się ogólną wiedzą teoretyczną w danej dyscyplinie naukowej i umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Recenzja obejmuje ocenę następujących kwestii:

1. Uwagi ogólne - tematyka i zakres rozprawy.
2. Poprawność struktury rozprawy i jej zakresu.

3. Treść, cele badawcze i warstwa merytoryczna rozprawy.
4. Strona formalna rozprawy, edycyjna i baza źródłowa.

1. . Uwagi ogólne - tematyka i zakres rozprawy

Wybór tematu rozprawy doktorskiej w pełni zasługuje na poparcie i ze wszelkich miar trzeba uznać go za słuszny. Jest to problematyka ciekawa i ważna nie tylko z teoretycznego punktu widzenia, ale przede wszystkim mająca ogromne znaczenie praktyczne. Doktorantka przeprowadza analizę zagadnień związanych z zadaniami administracji samorządowej w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie z problemem alkoholowym. Przemoc domowa oraz alkoholizm to powszechne problemy społeczne, które jednocześnie stanowią poważne zagrożenia zdrowia publicznego oraz bezpieczeństwa i porządku publicznego poszczególnych państw. Pretekstem do analizy tytułowego zagadnienia było jedynie fragmentaryczne zajmowanie się tą kwestią w doktrynie prawniczej, i to przede wszystkim w zakresie rozważań o charakterze przemocy w rodzinie. Dotychczasowa praktyka koncentruje się na analizie kryminologicznych i karnoprawnych aspektów przeciwdziałania przemocy w obrębie rodziny. W literaturze przedmiotu istnieje bardzo dużo pozycji dotyczących socjologicznych, medycznych i psychologicznych aspektów przemocy w rodzinie, nadużywania alkoholu i współwystępowania obu tych zjawisk w rodzinie. Autorka skupiła się na tematyce zadań i kompetencji administracji samorządowej w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie z problemem alkoholowym. Przeprowadziła analizę instrumentów prawnych wykorzystywanych w przypadku współwystępowania przemocy i alkoholizmu w rodzinie.

Konstatując, należy wskazać, że wybór tematu należy uznać za cenny i pożądaný. Znajduje on swoje uzasadnienie zarówno w warstwie naukowej, jak i praktycznej. Nie ma w polskiej literaturze przedmiotu kompleksowego, jednolitego, monograficznego opracowania na ten temat. Nie mam wątpliwości, że recenzowana dysertacja jest oryginalnym ujęciem postawionego problemu naukowego.

2. Poprawność struktury rozprawy i jej zakresu

Rozprawa składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów i zakończenia. Zawiera obszerną bibliografię (663 pozycje literatury; 54 wybrane orzeczenia sądowe; 29 pozycji aktów prawnych; 112 źródeł internetowych i 48 innych źródeł). Struktura formalna pracy jest prawidłowa i podporządkowana

wymogom, jakie wynikają ze wskazanego celu badawczego, polegającego na zidentyfikowaniu hipotezy badawczej, która zakłada, że obecnie obowiązujące w Polsce przepisy prawne dotyczące zadań i kompetencji administracji samorządowej w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie z problemem alkoholowym oraz praktyka ich stosowania nie zapewniają właściwej ochrony osób doznających przemocy. Doktorantka przyjmuje wiodący w pracy pogląd, że w celu doprowadzenia do spadku ilości spożywanego alkoholu oraz liczby przypadków przemocy w rodzinie powiązanych z jego nadużywaniem, co pośrednio wpłynie pozytywnie na skuteczność ochrony osób doznających przemocy w rodzinie z problemem alkoholowym, konieczne jest zmodyfikowanie wielu obecnie istniejących regulacji prawnych oraz zaproponowanie nowych rozwiązań, które mogą zostać wprowadzone do polskiego systemu prawnego. Jestem w stanie przyznać Doktorantce rację.

Autorka słusznie zauważa, że przeprowadzenie badań dotyczących zadań i kompetencji administracji samorządowej w zakresie zapobiegania powstawaniu problemu alkoholowego oraz zwalczania przemocy domowej realizowanych w kontekście ochrony osób doznających przemocy w rodzinie z problemem alkoholowym jest właściwe z punktu widzenia uzupełnienia luki w dogmatyce prawa i poprawy skuteczności działań realizowanych przez administrację samorządową.

Bardzo ważną kwestią, którą tylko częściowo sygnalizuje Doktorantka jest wskazanie głównego problemu badawczego. Autorka wyodrębnia jedynie cele szczegółowe. Wydaje się również, że wstęp do pracy jest zbyt obszerny (25 stron). Pewne zagadnienia (np. dotyczące argumentacji wyboru badanych państw) mogłyby znaleźć się w częściach, w których Autorka dokonuje ich analizy.

W pracy zachowano właściwe proporcje między poszczególnymi rozdziałami. Za trafną należy także uznać kolejność zaprezentowanych w pracy zagadnień. Na aprobatę zasługuje struktura rozprawy. Z obowiązku recenzentki zwracam jednak uwagę, że jest ona nie do końca konsekwentna - uwagi wstępne (wprowadzenie) są bowiem jedynie w szóstym rozdziale. Pozytywne natomiast są podsumowania poszczególnych rozdziałów. Uważam, że konsekwencja analizowania zagadnień naukowych, w tym konsekwentna struktura, w pracy na stopień naukowy powinna być szczególna: uwagi wstępne powinny otwierać wszystkie rozdziały lub żadnego. Uczyniłoby to rozważania bardziej przejrzystymi i pokazałoby umiejętności syntetyzowania treści na poszczególnych etapach prowadzonych przez Doktorantkę badań. Generalnie stwierdzam, że rozprawa jest klarowna i czyta się ją bardzo dobrze.

3. Treść, cele badawcze i warstwa merytoryczna rozprawy

Recenzowana rozprawa liczy 472 strony w numeracji ciągłej (łącznie ze spisem treści, wykazem skrótów, wstępem i zakończeniem, wykazem źródeł, streszczeniem w języku angielskim) i składa się z sześciu rozdziałów merytorycznych, wstępu oraz zakończenia.

Na pozytywną ocenę zasługuje strona merytoryczna rozprawy. Autorka charakteryzuje kolejno:

- w rozdziale pierwszym - wyjaśnia i definiuje pojęcia i zależności, które uznać należy za szczególnie istotne w kontekście realizacji badań naukowych dotyczących przeciwdziałania przemocy w rodzinie z problemem alkoholowym; ciekawie przedstawione są rodzaje i formy pomocy w ujęciu tabelarycznym. Czuję tu pewien niedosyt. Warto by było wskazać również znaczenie analizowanych pojęć, odwołując się do Słownika Języka Polskiego; brak jest ustaleń terminologicznych, którymi posługuje się administracja publiczna w państwach poddawanych analizie. Prowadzone rozważania są nieco chaotyczne. Warto by było zachować kolejność rozważań. Rozpocząć badania od przedstawienia podstaw prawnych, orzecznictwa, poglądów doktryny, a na końcu sformułowanie własnych wniosków. Ten ostatni element jest prawidłowo usytuowany, ponieważ Doktorantka każde pojęcie konkluduje;
- w rozdziale drugim - dokonuje analizy aksjologicznych podstaw interwencji prawodawcy w sferę przeciwdziałania przemocy w rodzinie z problemem alkoholowym; odnosi się do wartości, które mogą zostać naruszone poprzez zachowanie sprawcy przemocy w rodzinie z problemem alkoholowym, a mianowicie życia, zdrowia, godności oraz wolności, a także wartości istotnej z punktu widzenia nie tylko jednostki, ale i rozwoju społeczeństwa, a więc życia w trzeźwości. Brakuje w tym miejscu rozważań z zakresu teorii aksjologii i wskazania, jak w tym wszystkim odnajdują się jednostki samorządu terytorialnego oraz jak te wartości są stosowane przez te jednostki wykonujące zadania w tytułowej kwestii;
- w rozdziale trzecim - przedstawia rolę administracji samorządowej w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie z problemem alkoholowym; wskazuje jej istotę oraz podstawy prawne funkcjonowania samorządu terytorialnego w Polsce, a także zasady podziału zadań pomiędzy administracją rządową i samorządową oraz poszczególnymi jednostkami samorządu terytorialnego; określa katalog podmiotów administrujących właściwych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie z problemem alkoholowym; analizuje zakres zadań gmin, powiatów i województwa w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie z problemem alkoholowym. Pewne wątpliwości budzi przykład zadań gminy, usytuowany na s. 133. Doktorantka podaje jako zadania obligatoryjne z ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach. Wydaje się, że właściwsze byłoby odwołanie np. do ustawy o pomocy społecznej. Ponadto w tym miejscu brakuje odesłań

omawianych zasad do tytułowego zagadnienia, tak jakby były to odrębne byty. W poszczególnych podrozdziałach brakuje podsumowań badanych zagadnień, a takie były prowadzone w rozdziałach I i II recenzowanej pracy. Warto by było także dokonać charakterystyki administracji państw wybranych przez Doktorantkę w takim zakresie, jak były prowadzone rozważania do administracji funkcjonującej w systemie prawa polskiego;

- w rozdziale czwartym - dokonano analizy i oceny tych regulacji prawnych dotyczących zadań i kompetencji administracji samorządowej w obszarze zapobiegania powstawaniu problemu alkoholowego, które mogą wpływać w sposób znaczący na sytuację osób doznających przemocy w rodzinach alkoholowych. Przybliżone zostały rozwiązania ustanowione w Polsce, krajach wchodzących w skład Wielkiej Brytanii, Szwecji i Litwie, w zakresie działalności edukacyjnej i informacyjnej, wspierania działalności organizacji pozarządowych, czasowego ograniczenia sprzedaży alkoholu oraz przestrzennej reglamentacji sprzedaży napojów alkoholowych; w tym miejscu należy wskazać, że brakuje podsumowania, w którym Doktorantka wykazałaby jakie są podobieństwa i różnice badanych systemów w tytułowej kwestii, a w dalszej kolejności przedstawienie, które z rozważanych państw posiada najlepiej rozwinięty system zapobiegania powstawaniu problemu alkoholowego i jak na tle tych państw wypada polska administracja samorządowa;

- w rozdziale piątym - poddano analizie i ocenie regulacje prawne dotyczące zadań i kompetencji administracji samorządowej w obszarze zwalczania przemocy w rodzinie z problemem alkoholowym na przykładzie powyższych państw; brakuje podsumowania, w którym Doktorantka wykazałaby jakie są podobieństwa i różnice badanych systemów w tytułowej kwestii a w dalszej kolejności przedstawienie, które z rozważanych państw posiada najlepiej rozwinięty system zwalczania przemocy w rodzinie z problemem alkoholowym i jak na tle tych państw wypada polska administracja samorządowa;

- w rozdziale szóstym - dokonano analizy i oceny wyników badania „Alkohol i przemoc w rodzinie” realizowanego metodą sondażu diagnostycznego; wskazano w nim informacje o założeniach metodologicznych badania i jego przebiegu oraz charakterystykę respondentów badania; ponadto przeprowadzono analizę odpowiedzi respondentów na wszystkie pytania ułożone w kwestionariuszu ankiety w postaci graficznej i tekstowej. Autorka przygotowała dziewiętnaście pytań i metryczkę składającą się z trzech punktów. W rozdziale zamieszczono również dodatkowe komentarze respondentów na temat badania *in extenso*.

Każdy rozdział niniejszej pracy wieńczy konkluzje, zawierające ogólne przemyślenia Doktorantki. W tej części dysertacji rozbudowane są podsumowania rozważań. Autorka formułuje wnioski *de lege lata i de lege ferenda*.

Praca jest nie tylko cenną analizą naukową, z pewnością zostanie zauważona w badaniach doktrynalnych. Ma ona również ogromne znaczenie w praktyce w tym sensie, że efektywna realizacja zadań wykonywanych przez jednostki samorządu terytorialnego w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie z problemem alkoholowym może mieć kluczowe znaczenie w kontekście ochrony osób doznających przemocy w takich rodzinach. Słusznie Doktorantka podkreśla, że administracja samorządowa, głównie na poziomie gminnym, pełni szczególną rolę w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie z problemem alkoholowym i dlatego też na uwagę zasługuje analiza zadań i kompetencji, które zostały przekazane tej administracji do realizacji.

Użyte w dysertacji metody badawcze nie budzą większych zastrzeżeń. Podstawową metodą jest metoda formalno-dogmatyczna. Autorka korzysta z literatury przedmiotu, analizuje poglądy wyrażane w doktrynie, analizuje orzeczenia sądowe wraz z uzasadnieniami. Pozwoliło to na szeroką analizę rozwiązań normatywnych oraz kształtu regulacji prawnych, które dotyczą ochrony ofiar przemocy w rodzinie z problemem alkoholowym. Właściwa jest też metoda komparatystyczna. Autorka porównuje wybrane systemy państw europejskich z polskimi rozwiązaniami w badanym obszarze. Ciekawa jest metoda socjologicznego badania prawa. Doktorantka stworzyła autorski kwestionariusz pt. „Alkohol i przemoc w rodzinie”. Celem badania było zdiagnozowanie konkretnych nieprawidłowości w działaniach podejmowanych przez administrację samorządową w zakresie stosowania przepisów prawnych w praktyce. Udzielone przez respondentów odpowiedzi w założeniu ułatwiły identyfikację przyczyn występowania konkretnych nieprawidłowości w tym obszarze oraz umożliwiły zaprojektowanie nowych rozwiązań prawnych.

Podsumowując stwierdzam, że Doktorantka trafnie identyfikuje zasadnicze problemy, jakie pojawiają się na płaszczyźnie dogmatycznej oraz w obszarze potencjalnych trudności praktycznych związanych z tematyką pracy.

4. Strona formalna rozprawy, edycyjna i baza źródłowa

Rozważania prowadzone przez Doktorantkę są klarowne, napisane poprawnym językiem (dobrą polszczyzną). Jednocześnie prezentują one dobry poziom merytoryczny. Wywód naukowy Doktorantki świadczy o opanowaniu techniki opracowania formalnej strony pracy naukowej.

Ogólna ocena warstwy językowej nie budzi zastrzeżeń, praca została wykonana dosyć starannie, aczkolwiek zdarzają się błędy interpunkcyjne, edytorskie oraz powtórzenia. Ponadto Autorka ma tendencję do formułowania zbyt długich zdań (np. na s. 82 zdanie liczy 11 linijek).

Przypisy, często bardzo obszerne, zostały sporządzone prawidłowo.

Dobór i wykorzystanie źródeł nie budzi zastrzeżeń, zarówno literatura przedmiotu, jak i orzecznictwo zostały wykorzystane w zakresie szerokim. Rozprawa oparta jest o solidną bazę źródłową. Literatura krajowa została wykorzystana w pełni. Literatura zagraniczna została wykorzystana w stopniu całkowicie wystarczającym. W rozprawie wykorzystano ponadto orzecznictwo krajowe. Pomocne jest dla czytelnika zamieszczenie na końcu opracowania (s. 416-467) wykazu źródeł obejmującego źródła prawa, orzecznictwo polskie, literaturę polską i zagraniczną oraz netografię i inne źródła. Nie mam wątpliwości, że zaprezentowana literatura i orzecznictwo wskazują na dobre rozeznanie Doktorantki w opisywanej problematyce. Świadczy to o dobrze przeprowadzonej kwerendzie bibliotecznej. Ponadto, na uwagę zasługuje zastosowanie badań ankietowych w recenzowanej pracy doktorskiej. Stanowi to istotny element procedury badawczej, ponieważ umożliwia zebranie pierwotnych danych empirycznych odnoszących się bezpośrednio do analizowanego zjawiska. Pozwala to na operacjonalizację kategorii teoretycznych, weryfikację hipotez oraz sformułowanie wniosków opartych na dowodach, a nie jedynie na analizie doktryny lub materiału normatywnego. Badanie ankietowe zwiększa także rzetelność, wiarygodność wyników, co jest zgodne z wymogami metodologii badań naukowych.

Warsztat naukowy oraz wiedzę merytoryczną Doktorantki oceniam jednoznacznie pozytywnie.

Konkluzja:

Rozprawa doktorska Pani mgr Moniki Wilanowskiej pt. „Zadania i kompetencje administracji samorządowej w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie z problemem alkoholowym” reprezentuje dobry poziom naukowy. W mojej ocenie Doktorantka podjęła udaną próbę rozwiązania istotnego problemu naukowego i praktycznego. Praca jest dojrzała, wartościowa. Mimo kilku uwag krytycznych, moja ogólna ocena rozprawy jest jednoznacznie pozytywna.

Stosownie do ustalonych przez ustawodawcę standardów stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wykazuje ogólną wiedzę

teoretyczną Doktorantki w zakresie prawa oraz poświadcza umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Oznacza to, że rozprawa Pani Magister Moniki Wilanowskiej spełnia wymogi określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 1571 ze zm.), mającym zastosowanie w niniejszym przewodzie doktorskim.

Z pełnym przekonaniem wnoszę o dopuszczenie Pani mgr Moniki Wilanowskiej do dalszych etapów postępowania w przewodzie doktorskim.

Dr hab. Anna Barczak, prof. US